

ПРАВААБАРОНЦЫ ЗА СВАБОДНЫЯ ВЫБАРЫ

Выбары Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь

Аналітычная тыднёвая справаздача па выніках назірання:

27 ліпеня – 2 жніўня 2020 года

Назіранне за выбарамі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ажыццяўляецца РПГА «Беларускі Хельсінскі камітэт» і ПЦ «Вясна» ў рамках кампаніі «Праваабаронцы за свабодныя выбары»

Высновы

- Перадвыбарчая агітацыя ідзе ў няроўных умовах: у падтрымку кандыдата Аляксандра Лукашэнкі задзейнічаны адміністрацыйны і прапагандысцкі рэсурс вертыкалі ўлады, праўладных грамадскіх арганізацый і СМІ. У рэгіёнах інтэнсіўна арганізуюцца сустрэчы давераных асоб дзеючага Прэзідэнта і прадстаўнікоў улады розных узроўняў з працоўнымі калектывамі. Яны не заўсёды анансуюцца на адпаведных пляцоўках, інфармацыя пра іх не даецца ў выбарчыя камісіі і ў адкрыты доступ, на некаторыя такія сустрэчы не пускаюць журналістаў, забараняюць фатаграфаванне.
- Мерапрыемствы асноўнага суперніка дзеючага Прэзідэнта – Святланы Ціханоўскай адбываюцца пад пільнай увагай праваахоўных органаў, а ў рэгіёнах сустракаюць перашкоды з боку ўладных структур. Святлана Ціханоўская і прадстаўніцы аб'яднаных штабоў Вераніка Цапкала і Марыя Калесніківа збіраюць шматтысячныя мітынгі ў розных гарадах краіны. Паводле аналітыкаў кампаніі, перадвыбарчая агітацыя Святланы Ціханоўскай узняла ў грамадстве хвалю энтузіязму і здолела кансалідаваць пэўнае электаральнае поле.
- Агітацыйны перыяд адзначыўся з'яўленнем шэрагу грамадскіх ініцыятыў, накіраваных на забеспячэнне незалежнага назірання за выбарамі і фіксацыю парушэнняў, у тым ліку, прымусаў да ўдзелу ў датэрміновым галасаванні.

- Цэнтральная камісія колькасна і якасна абмежавала працэс назірання на ўчастках для галасавання, чым стварыла умовы для маніпуляцый, зрабіла выбарчы працэс яшчэ больш закрытым для грамадскасці. Дадзены падыход парушае адзін з асноўных прынцыпаў дэмакратычных выбараў – галоснасць іх правядзення.
- 2 жніўня, за тыдзень да дня галасавання, перадвыбарчыя праграмы кандыдатаў у Прэзідэнты яшчэ не апублікаваны ў друкаваных СМІ, вызначаных пастановай ЦВК.
- Адною з вядучых крыніц інфармацыі пра бягучыя падзеі агітацыйнага перыяду застаюцца папулярныя Telegram-каналы.
- Працягваецца ціск на грамадзян краіны, якія публічна выказваюць сваю грамадзянскую пазіцыю.

Агульная сітуацыя

Выбарчая кампанія характарызуецца значным павышэннем грамадзянскай актыўнасці выбаршчыкаў, актывізацыяй прадстаўнікоў розных сацыяльных груп. Гэта рэакцыя на сур’ёзныя парушэнні стандартаў свабодных і дэмакратычных выбараў з боку ўлады, крымінальны пераслед і адмову ў рэгістрацыі прэтэндэнтаў, якія ўвасаблялі пратэстны настрой, а таксама на затрыманні ўдзельнікаў мірных сходаў, якія адбыліся падчас выбарчай кампаніі. Важную ролю ў актывізацыі выбаршчыкаў адыгрываюць грамадскія ініцыятывы за чэсныя выбары («Честные люди», «Право выбора», «Рух Праўда» і інш.), і каманды некаторых кандыдатаў, якія заклікаюць ісці ў назіральнікі, падчас галасавання выкарыстоўваюць прапанаваныя спосабы фіксацыі свайго голаса і яўкі.

У той жа час і беларускія ўлады дэманструюць імкненне кантраляваць сітуацыю, выкарыстоўваюць адміністрацыйны і прапагандыскі рэсурс, дзяржаўныя СМІ, праўладныя грамадскія арганізацыі.

Павышэнне грамадзянскай актыўнасці выбаршчыкаў праяўляецца ў павелічэнні колькасці асоб, якія згодна з ўласным жаданнем (ці пад прымусам адміністрацыі) рэгіструюцца назіральнікамі на выбарчых участках. Напрыклад, у 2010 годзе на выбарах Прэзідэнта УВК акрэдытавалі 38 860 назіральнікаў, на выбарах 2015 года гэта лічба складала 42 572. Па стану на 27 ліпеня 2020 года УВК акрэдытавалі ўжо 44 452 назіральнікаў, большасць з якіх былі вылучаныя найбуйнейшымі праўладнымі грамадскімі арганізацыямі – БРСМ, “Белая Русь”, Беларускае саюз жанчын, Беларускае грамадскае аб’яднанне ветэранаў, ФПБ.

Нагадаем, 22 ліпеня Цэнтральная камісія прыняла папраўкі ў раней прынятае Палажэнне аб парадку назірання за выбарамі, паводле якіх на выбарчым участку можа прысутнічаць не больш за 5 назіральнікаў (3 – на датэрміновым галасаванні), права прысутнасці якіх на ўчастках для галасавання вызначае чарговасць акрэдытацыі.

Паведамленне ЦВК¹, апублікаванае 27 ліпеня, вызначыла спецыяльны парадак. У адпаведнасці з ім цяпер УВК абмяжуюць і размяркуюць час, у які дазволена назіраць на ўчастках для галасавання. Асобны графік назірання належыць зрабіць для датэрміновага галасавання (з перапынкам сярод дня на 2 гадзіны) і асобны – для дня выбараў (з 8.00 да 15.00 і з 15.00 да заканчэння падліку галасоў). Важна тое, што прыярытэтная магчымасць выбару даты і часу назірання (найбольш важным назіральнікі лічаць якраз вечаровы час) надаецца адпаведна першым тром і пяці асобам, зарэгістраваным УВК у гэтай якасці.

Звяртаюць увагу паведамленні з месцаў аб тым, што адразу пасля ўтварэння УВК (не пазней за 24 чэрвеня) у многіх арганізацыях і ўстановах сярэдняй адукацыі пачалі хутка арганізоўваць вылучэнне назіральнікаў ад працоўных калектываў і збіраць подпісы для накіравання назіральнікаў грамадзянамі (у адпаведнасці з артыкуламі 3, 4 Палажэння²). Тыя незалежныя назіральнікі, якія ішлі рэгістравацца ў ліпені, атрымлівалі ўжо №№ 6, 7, 8 (у некаторых УВК нават №№ 12, 20 і г. д). З улікам апошняй дырэктывы ЦВК, гэта не пакідае ім шанцаў эфектыўна ажыццяўляць маніторынг працэсу папярэдняга і асноўнага галасавання, а таксама падліку галасоў.

Такім чынам, як і падчас фарміравання выбарчых камісій, у пытанні арганізацыі назірання выкарыстоўваецца “вытворчы прынцып”. Аналітыкі кампаніі лічаць, што рашэнне Цэнтральнай камісіі колькасна і якасна абмяжоўвае працэс назірання на ўчастках для галасавання, стварае ўмовы для маніпуляцый, робіць выбарчы працэс яшчэ больш закрытым для грамадскасці і парушае адзін з асноўных прынцыпаў дэмакратычных выбараў – галаснасць іх правядзення.

28 ліпеня сайт тэлеканала АНТ апублікаваў вынікі другога сацыялагічнага апытання Аналітычнага цэнтра Есоот³ ТАА «Медиафакт-Эко», праведзенага 23–27 ліпеня метадам тэлефоннага апытання. Паводле дадзеных Есоот, узровень даверу да дзеючага Прэзідэнта складае 78,1%. Вынікі апытання шырока транслююцца мясцовымі сродкамі масавай інфармацыі, якія належаць мясцовым

¹ Сообщение Центральной комиссии Республики Беларусь по выборам и проведению республиканских референдумов о порядке осуществления наблюдения в участковых комиссиях по выборам Президента Республики Беларусь. Даступна тут: <http://www.rec.gov.by/sites/default/files/pdf/2020/inf7.pdf>.

² Положение о порядке направления и деятельности наблюдателей при подготовке и проведении выборов Президента Республики Беларусь в 2020 году. Даступна тут: <http://www.rec.gov.by/sites/default/files/pdf/2020/post15.pdf>.

³ Есоот ўзначальвае сябра грамадска-кансультацыйнага савета пры Міністэрстве адукацыі Сяргей Мусіенка.

органам улады. У гэтых СМІ таксама публікуецца шмат артыкулаў пра дасягненні дзеючай улады, пра неабходнасць захаваць стабільнасць у краіне, а таксама артыкулы з крытыкай альтэрнатыўных кандыдатаў.

Агітацыйны перыяд адзначыўся з'яўленнем шэрагу грамадскіх ініцыятыў, накіраваных на забеспячэнне незалежнага назірання за выбарамі і фіксацыю парушэнняў. Ініцыятыва «Честные люди» заклікае выбаршчыкаў карыстацца анлайн-платформай альтэрнатыўнага падліку «Голас», дзе карыстальнікі могуць загадзя паведаміць пра свой выбар, даслаць на яе фота бюлетэняў і інш. Аб'яднаны штаб кандыдатаў Святланы Ціханоўскай, Віктара Бабарыкі і Валерыя Цапкалы прапаноўваюць сваім прыхільнікам пазначацца праз белую стужку на руцэ.

Інструмент перадухілення фальсіфікацый звязаны з датэрміновым галасаваннем – гэта праект «Стоп-загон» кампаніі “Праваабаронцы за свабодныя выбары” – адмысловая анлайн-форма, куды прапаноўваецца дасылаць сведчанні прымусаў да ўдзелу ў датэрміновым галасаванні.

Каналы Telegram застаюцца адной з вядучых крыніц інфармацыі пра бягучыя падзеі выбарчай кампаніі. Сярод самых папулярных каналаў – «NEXTA» (363 000 падпісчыкаў), «Беларусь головного мозга» (амаль 187 000 падпісчыкаў), «МАЯ КРАІНА БЕЛАРУСЬ» (95 000 падпісчыкаў), «Выборы. Беларусь» (30 000 падпісчыкаў) і інш.

Новай з'явай сёлетняй выбарчай кампаніі стаўся ўплыў на грамадскую думку медыйных асоб і кансалідацыя ў медыяпрасторы розных сацыяльных груп. Так, яркай інфармацыйнай падзеяй мінулых тыдняў стала з'яўленне шэрагу зваротаў прадпрымальніка Вадзіма Пракоп'ева на канале YouTube. Ролікі Пракоп'ева набіраюць значную колькасць праглядаў – ад 100 да 300 тыс.

28 ліпеня супольнасць выпускнікоў і выпускніц Ліцэя БДУ апублікавала адкрыты зварот да сябраў выбарчых камісій, супрацоўнікаў праваахоўных органаў і прадстаўнікоў судовай улады. Па стане на 31 ліпеня да звароту ўжо далучылася больш за 1700 былых ліцэістаў.

Агітацыйныя мерапрыемствы

Паводле дадзеных ЦВК⁴, па стане на 30 ліпеня кандыдаты ў Прэзідэнты падалі 313 паведамленняў аб правядзенні 3 672 масавых мерапрыемстваў у заяўляльным парадку. Больш за ўсё мерапрыемстваў заявіла каманда Святланы Ціханоўскай – 1 928 (больш за палову ад агульнай колькасці заяўленых мерапрыемстваў усімі кандыдатамі ў Прэзідэнты). У падтрымку дзеючага кіраўніка краіны заяўлена 1 241 масавае мерапрыемства (ці каля 34% ад агульнай колькасці заяўленых кандыдамі).

⁴ Даступна тут: <http://rec.gov.by/sites/default/files/pdf/2020/stat17.pdf>

Каманда кандыдата Андрэя Дзмітрыева заявіла 357 масавых мерапрыемстваў (каля 10% ад усіх), а каманда Сяргея Чэрачня – 140 (каля 4%).

Менш актыўна кандыдаты ў Прэзідэнты і іх давераныя асобы выкарыстоўваюць магчымасці сустрэч з выбаршчыкамі ў памяшканнях. Інфармацыя ЦВК па стане на 30 ліпеня паказвае⁵, што пададзена 254 заявы аб правядзенні 458 сустрэч з выбаршчыкамі. Больш за ўсё сустрэч з выбаршчыкамі ў памяшканнях заяўлена ў падтрымку А. Лукашэнкі – 423 сустрэчы (92% ад агульнай колькасці заяўленых сустрэч з выбаршчыкамі ў памяшканнях). Каманда Святланы Ціханоўскай заявіла 25 сустрэч, каманда Андрэя Дзмітрыева – 9 сустрэч, Ганна Канапацкая заявіла адну сустрэчу.

Кандыдат у Прэзідэнты Святлана Ціханоўская і прадстаўніцы аб’яднанага штабу Вераніка Цапкала і Марыя Калеснікава збіраюць шматтысячныя мітынгі ў розных гарадах краіны. Паводле аналітыкаў кампаніі, перадвыбарчая агітацыя Святланы Ціханоўскай узняла ў грамадстве хвалю энтузіязму і здолела кансалідаваць пэўнае электаральнае поле.

29 ліпеня пасля тэрміновай нарады ў Прэзідэнта па факту затрымання 33 грамадзян РФ – супрацоўнікаў ПВК «Вагнэр», ЦВК выклікала альтэрнатыўных кандыдатаў у Прэзідэнты. На сустрэчы, якая прайшла ў ЦВК 30 ліпеня, сакратар Савета Бяспекі Андрэй Раўкоў паведаміў кандыдатам, што ў краіне знаходзіцца да 200 баевікоў, у сувязі з чым магчымыя правакацыі. Таксама ён паведаміў, што на масавых мерапрыемствах будуць узмоцненыя меры бяспекі. 30 ліпеня на шматтысячным мітынг у беларускай сталіцы быў арганізаваны асабісты дагляд і дагляд рэчаў кожнага чалавека, які заходзіў на спецыяльна агароджаную тэрыторыю мітынг. Супрацоўнікі міліцыі працавалі карэктна.

Санкцыянаваныя сустрэчы-мітынгі адбываюцца без парушэнняў, аднак з’явіліся звесткі аб перашкодах, якія чыняцца на месцах. 30 ліпеня прадстаўніца штаба Святланы Ціханоўскай паведаміла, што гарадская адміністрацыя Пінска не ўгадняе правядзенне ў горадзе мітынга з удзелам самога кандыдата. Паводле інфармацыі штаба, давераная асоба Аляксандра Лукашэнкі заявіла, што яны займаюць усе пляцоўкі (летняя эстрада парка культуры і зала гарадскога Дома культуры) на ўвесь час. Адзначым, што гарадская грамадска-палітычная газета “Пінскі веснік” не дае ніякай інфармацыі пра перадвыбарчыя мерапрыемствы на гэтых пляцоўках. З 1 чэрвеня прэс-служба Святланы Ціханоўскай паведаміла, што некаторыя дзяржаўныя прадпрыемствы і прыватныя кампаніі, якія займаюцца размяшчэннем вонкавай рэкламы, адмовілі кандыдату ў размяшчэнні агітацыйных білбордаў.

⁵ Даступна тут: <http://rec.gov.by/sites/default/files/pdf/2020/stat18.pdf>

У Мазыры камеры відэаназірання зафіксавалі момант зрывання невядомымі людзьмі агітацыйных матэрыялаў Святланы Ціханоўскай з адпаведнага стэнда каля гарадскога рынка «Славянскі». Актывісты каманды Ціханоўскай, якія ўжо некалькі дзён назіраюць падобныя выпадкі, збіраюцца звярнуцца ў праваахоўныя органы з заявай аб правядзенні праверкі па гэтых фактах.

30 ліпеня тэлеканал “Беларусь-1” трансляваў у запісу дэбаты, у якіх бралі ўдзел кандыдаты Андрэй Дзмітрыеў і Сяргей Чэрачэнь і давераная асоба Аляксандра Лукашэнкі – Алег Гайдукевіч. Ганна Канапацкая і Святлана Ціханоўская адмовіліся ад удзелу ў тэледабатах. Канапацкая патлумачыла, што “як вопытны палітык не мае ні права, ні жадання саборнічаць з загадзя больш слабымі апанентамі”⁶. Ціханоўская патлумачыла адмову ад дэбатаў тым, што яны з’яўляюцца фарсам⁷. Адначасова яна выклікала на дэбаты дзеючага кіраўніка дзяржавы Аляксандра Лукашэнку.

Даволі інтэнсіўна арганізоўваюцца сустрэчы давераных асоб дзеючага Прэзідэнта, прадстаўнікоў улады розных узроўняў з працоўнымі калектывамі. Такія сустрэчы пераважна не анансуюцца на адпаведных пляцоўках, інфармацыя пра іх не даецца ў выбарчыя камісіі і ў адкрыты доступ. На некаторыя сустрэчы давераных асоб Аляксандра Лукашэнкі з выбаршчыкамі ў працоўных калектывах не пускаюць журналістаў, забараняюць там фатаграфаванне.

Назіральнік кампаніі “Праваабаронцы за свабодныя выбары” Раман Юргель прааналізаваў ход перадвыбарчай агітацыі на Гродзеншчыне. За дзеючага Прэзідэнта вядуць агітацыю грамадскія прыёмныя РГА “Белая Русь”, якіх у вобласці і Гродна налічваецца 18 (з 15 ліпеня павялічыўся час іх дзённай працы, прыём вядуць не толькі давераныя асобы кандыдата Аляксандра Лукашэнкі, але і чыноўнікі Гродзенскага аблвыканкама ў працоўны час). Арганізоўваюцца сустрэчы з працоўнымі калектывамі Гродзеншчыны. Абласная «Гродзенская праўда» і раённыя газеты рэгулярна даюць інфармацыю, хто, дзе і калі праводзіць сустрэчы. Публікуюцца выступленні давераных асоб і вядомых людзей з заклікамі галасаваць за аднаго кандыдата – Аляксандра Лукашэнку. Інфармацыі пра актыўнасць іншых кандыдатаў няма.

Паводле дадзеных ЦВК, па стане на 29 ліпеня, больш за ўсё сродкаў паступіла ў выбарчы фонд Святланы Ціханоўскай – 268 648 рублёў, выкарыстана – каля 78 тыс. (каля 30% ад агульнай колькасці паступленняў). На рахунак выбарчага фонда Аляксандра Лукашэнкі залічана 254 584 рублі, выкарыстана больш за 57 тыс., ці 30%. На рахункі іншых кандыдатаў паступіла значна менш сродкаў: у выбарчы фонд Андрэя Дзмітрыева – 4 254 рублі (выкарыстана 88%), у выбарчы фонд Ганны

⁶ https://web.facebook.com/1095034703878964/posts/3082478365134578/?_rdc=1&_rdr

⁷ <https://youtu.be/7aXPpTbatIM>

Канапацкай – 4 207 рублёў (выкарыстана амаль 99%), у выбарчы фонд Сяргея Чэрачня – 2 600 рублёў (выкарыстана 96%).

У адпаведнасці з ч. 3 арт. 48-1 ВК максімальная сума ўсіх выдаткаў са сродкаў выбарчага фонду кандыдата ў Прэзідэнты Рэспублікі Беларусь не можа перавышаць 9000 базавых велічынь (243 000 рублёў). Згодна з ч. 17 арт 48-1 ВК нявыкарыстаныя грашовыя сродкі кандыдат у Прэзідэнты не пазней чым у трохдзённы тэрмін з дня выбараў абавязаны пералічыць грамадзянам і юрыдычным асобам, якія ўносілі ахвяраванні ў яго выбарчы фонд, прапарцыйна укладзеным сродкам. Па заканчэнні пазначанага тэрміну грашовыя сродкі, якія засталіся на выбарчым рахунку, пералічваюцца ў даход рэспубліканскага бюджэту.

Перадвыбарчыя праграмы кандыдатаў у Прэзідэнты

Згодна з Каляндарным планам, кандыдаты ў Прэзідэнты да 19 ліпеня павінны былі прадставіць тэксты сваіх перадвыбарчых праграм для апублікавання ў друкаваных сродках масавай інфармацыі. Такімі СМІ, згодна з пастановай ЦВК ад 04.06.2020 № 86, з'яўляюцца газеты «Рэспубліка» і «Звязда». На выбарах 2015 года кандыдаты у Прэзідэнты маглі бясплатна апублікаваць сваю перадвыбарную праграму ў большай колькасці газет – 4 рэспубліканскія і 7 абласных: «Савецкая Беларусь», «Рэспубліка», «Народная газета», «Звязда», «Мінскі кур'ер», «Зара», «Віцебскія весткі», «Гомельская праўда», «Гродзенская праўда», «Мінская праўда», «Магілёўскія ведамасці». Такім чынам, колькасць друкаваных СМІ, у якіх кандыдаты ў Прэзідэнты маюць права апублікаваць свае перадвыбарчыя праграмы скарацілася ў параўнанні з выбарамі Прэзідэнта 2015 года ў 5 разоў (з 11 да 2).

Па стану на 2 жніўня, г. зн. за тыдзень да дня галасавання, не апублікаваны перадвыбарчыя праграмы кандыдатаў у Прэзідэнты. Газета «Звязда» пакуль не зрабіла гэтага, таму што мае намер апублікаваць іх усе адразу ў адным нумары, паведаміла першы намеснік дырэктара газеты «Звязда» Алена Кузьміцкая⁸. Па яе словах, “заканадаўствам не вызначана дата публікацыі праграм кандыдатаў у Прэзідэнты: галоўнае, каб яны выйшлі да выбараў, і гэта можа быць нават 8 жніўня”.

Аналітыкі кампаніі задаюць пытанне, чаму праграмы кандыдатаў не апублікаваны да сёння, хаця па законе ўсе кандыдаты павінны былі даслаць іх да 19 ліпеня. Тое, што ўсе кандыдаты даслалі свае праграмы ў вызначаны ЦВК тэрмін, пацвердзіла кіраўніцтва «Звязды», але па невядомай прычыне яны затрымліваюцца ў рэдакцыі газеты.

⁸ Крыніца: <https://officelife.media/news/19113-state-run-media-do-not-publish-programs-of-candidates-in-presidents-found-out-why-the-cec-and-newspa/>. Магчыма недакладнасць у прозвішчы, паколькі згодна з інфармацыяй, апублікаванай на старонцы інтэрнэт-партале zviazda.by, першай намесніцай дырэктара пазначана Алена Ляўковіч: <http://zviazda.by/be/message-to-editors>

Варта адзначаць, што падчас выбараў Прэзідэнта 2015 года праграмы кандыдатаў выйшлі прыкладна за 3 тыдні да выбараў. Такія кардынальна розныя падыходы пры адных і тых жа нормах супярэчыць прынцыпу аднастайнага прымянення выбарчага заканадаўства.

Ціск на грамадзян у сувязі з выказваннем свайго меркавання

28 ліпеня у г. Старыя Дарогі за распаўсюджанне інфармацыйных матэрыялаў аб выбарах затрымана рэгіянальная каардынатарка ініцыятывы “Чэсныя людзі” Вольга Казуліна. Пасля пяці гадзін затрымання ў аддзяленні міліцыі быў складзены пратакол аб адміністрацыйным правапарушэнні па арт. 9.10 КаАП (Парушэнне заканадаўства аб выбарах).

СМІ працягваюць публікаваць паведамленні пра ціск на грамадзян краіны, якія публічна выказваюць сваю грамадзянскую пазіцыю. Такім фактам стала звальненне Сяргея Лацінскага – трэнера-відэааператара футбольнага клуба “Белшына” (Бабруйск) за допіс у клубным Instagram. З мінскай гімназіі №4 у выніку звязаных з выбарамі зняваг і запалохвання з боку адміністрацыі (дырэктар Андрэй Гоцман) была вымушана звольніцца настаўніца Алена Смірнова.

31 ліпеня стала вядома аб затрыманнях для адбыцця раней вынесеных адміністрацыйных арыштаў актывістаў у Оршы, Наваполацку і іншых гарадах краіны⁹.

⁹ Больш падрабязна тут: <http://spring96.org/be/news/98608>